

UDK: 316.647-053.6(497.5 Zagreb)
316.62-053.6(497.5 Zagreb)
316.34
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 22. 05. 1998.

Vjeran Katunarić

*Filozofski fakultet, Zagreb
Odsjek za sociologiju*

Sonja Podgorelec, Melita Švob

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

CRKVA I DISKO: SOCIOKULTURNI KONTEKST I ORIJENTACIJE MLADIH U ZAGREBAČKOJ DUBRAVI

SAŽETAK

U radu je prikazan pojmovno-teorijski okvir za istraživanja individualnih orijentacija mladih, okvir unutar kojeg će se interpretirati rezultati istraživanja međunarodnog projekta "Internationales Lernen" o mladima iz pet europskih zemalja. Autori analiziraju postojeće sociokulturne obrasce ponašanja koji u velikoj mjeri odražavaju tipove strukturiranja društva - segmentarni u tradicionalnim, a fragmentarni u modernim društvima. U nastavku rada prikazan je dio empirijske analize rezultata anketnog istraživanja stavova mladih provedenog na uzorku od 200 ispitanika završnih razreda osnovnih i srednjih škola na području Dubrave. Premda uzorak anketiranih ne dozvoljava uopćavanja ni na metodološkoj razini (populacija mladih u Dubravi) niti na razini teorijske interpretacije (obilježja društvene skupine, reprezentiranja društvene stvarnosti i individualnih strategija ponašanja), autori uočavaju tragove karakteristika segmentarne strukture društva u stavovima mladih prema lokalnoj vezanosti, percepciji prevelikih socijalnih razlika, vezanosti uz obitelj te percepciji jezične zajednice, ne nužno nacionalne, kao najvažnije na društvenom planu. Neka druga obilježja prepoznata su kao rezultat modernije, urbane, fragmentarne strukture. To se prije svega odnosi na osjećaj osamljenosti, sklonosti starijih ispitanika prijateljevanju na individualnoj osnovi, druženju u prostorima bez čvršćih institucionalnih okvira (u kafiću ili disko-klubu), kao i doživljaju opasnosti spram nekih mjesta u večernjim satima u prostoru njihove lokalne zajednice -Dubravi. Društveni kontekst, mentalitet i (jedva naslućene) individualne orijentacije ispitanika provedenog istraživanja imaju mješovite karakteristike segmentarnog i fragmentarnog, tradicionalnog i modernog društva, uz češće oslanjanje na tradicionalne oblike društvene solidarnosti nego na potporu birokratskih ustanova.

KJLUČNE RIJEČI: mladi, društvene reprezentacije, individualne orijentacije, Dubrava (Zagreb)

Uvod

Istraživanje o mladima u odabranim dijelovima pet europskih gradova, uključujući zagrebačku Dubravu, uklapa se u današnji europski trenutak. Europski sustav razvija se već nekoliko stoljeća i njegova današnja bilanca služi kao uzor ali i opomena današnjim i budućim naraštajima. Svijetla i tamna strana europske modernizacije teško se mogu oštro razdvojiti. Politička demokracija, stabilan privredni rast, društveno blagostanje, ravnoteža većinskog i manjinskih naroda u okviru nacije-države, podjednako su europski izumi i uspjesi kao i fašistički totalitarizam, rasizam ili nacionalizam. Danas su ovi drugi potisnuti na rub politike, društava i kultura, ali kao da sa svakom većom privrednom ili političkom krizom prijete rušenjem uzornoga europskog sustava.

Kako mladi u Europi odražavaju svoju užu sredinu i europski svijet u cjelini? Jesu li podjednako apsorbirali svijetle i tamne strane svijesti starijeg naraštaja svojih sunarodnjaka? Prenose li oni općenito, poput starijih, svoje, kako bi rekao Alain Minc (1983: 112) uže (nacionalne, regionalne, lokalne ili susjedske) frustracije na širi, europski plan?

Europski kulturni prostor je raznolik ali i varljiv. Teško je reći što znače i dokle uistinu sežu kulturne razlike a dokle neke druge tendencije razlučivanja i raskola među narodima, većinskim ili manjinskim, koje neopravdano pripisujemo "kulturama" (usp. Katunarić, 1996).

Naposljedku, europski društveni prostor također nije jedinstven, što je za naše istraživanje najvažnije. Društveni prostor išaran je socioekonomskim razlikama i nejednakim stupnjevima razvoja. Opći teorijski okvir ovog istraživanja, što se tiče globalne strukture društva, polazi od radova njemačkog sociologa Reinharda Kreckela (1992). Prema njemu, europski društveni prostor sastavljen je homologno načelima stratifikacije pojedinih nacionalnih društava. Razvijene, matične zemlje (u ovom istraživanju to su Nizozemska i Njemačka) uspijevaju integrirati oko dvije trećine društva u svoj (institucionalni) sustav rada, blagostanja i demokracije, a trećina uživa manji ili nikakav udio u tom sustavu. Na europskoj (i svjetskoj) (polu)periferiji, međutim, situacija je lošija, integrativni su mehanizmi slabiji (Grčka, Hrvatska i Letonija u ovom slučaju). U tim prostorima generiraju se "jednotrećinska" društva, tj. samo trećina ili manji dio društva uživa društvenu stabilnost i blagostanje, a ostali žive u nesigurnoj sadašnjici i sutrašnjici.

Nadalje, u prvome, razvijenijem tipu (visoki kapitalizam) na rubnim dijelovima društva stvara se "obojena" društvena nejednakost (slično kao u SAD - Andersen and Collins, 1992), kao rezultat starije i novije radne imigracije iz zemalja europskog Juga i izvaneuropskih zemalja. To je multietnička sredina novijeg vremena, opterećena napetostima i sukobima (rasizam, ksenofobija) u visokoj ovisnosti o apsorpcijskoj moći tržišta rada i privrednog razvoja tih zemalja.

U (polu)periferenom prostoru multietnički dio društva ne nalazi se na rubu društva nego u njegovu središtu (barem je tako u Hrvatskoj i Letoniji). To je polje utemeljeno dugim povijesnim procesima iseljavanja i useljavanja većinskog i manjinskih naroda, ali i novijim dramatičnim zbivanjima (npr. rat, izbjeglice i prognanici u Hrvatskoj i redefiniranje ustavnopravnog položaja Rusa u Letoniji, sve u devedesetima), - a daleko manje radnim migracijama "novoeuropskog" tipa.

Društvenoj strukturi i dinamici - osobito kada su u pitanju mladi - ne posvećujemo slučajno više pozornosti nego kulturnom determinizmu u smislu tradicionalnih uvjerenja, vrijednosti i navika. Polazimo, naime, od pretpostavke da su naše kulture, doduše, stare, čak starije od kapitalizma i njegova neuspješnoga kontrapunkta (socijalizma u Hrvatskoj i Letoniji, na primjer), ali one nisu presudne u oblikovanju stavova i orijentacija ni starijeg niti mlađeg naraštaja. Kulture - u ovom okviru - objašnjavamo prije svega kao simboličke i ekspresivne oblike ponašanja čiji "dnevni red" (važnost, aktualnost, smjer značenja itd.) određuju druge sile - tržište (rada, kapitala) i politički mehanizmi (moći kristalizirane u državama). Prarafrazirajući Braudela (1992), možemo reći da su kulture te koje su uvučene u (svjetsku i europsku) igru razmjene i moći, da patos svog položaja u toj igri - čija nas pravila i rezultati individualno pa i nacionalno nadilaze - izražavamo jezikom i običajima naših kultura, interpretirajući sudbinu na koju, čini se, ne možemo bitno utjecati.

Mogu li to, međutim, mladi? Jesu li posve u sebe ugradili obrasce društvene strukture i postojeće kulturne (simboličko-izražajne) obrasce ili, možda, njihov mentalitet i svakodnevno djelovanje, uključujući mlade iz Dubrave, artikulira drukčije iskustvo ili barem htijenje? Rađa li se neki međugeneracijski jaz ili i ovaj naraštaj "plete kotac kao otac"?

Slijedi prikaz pojmovnoteorijskog okvira, posebno empirijska analiza stavova mladih iz Dubrave, čija je glavna svrha informirati o nekim crtama

ponašanja mladih ispitanika a tek potom pokušati odgovoriti na gornja pitanja. Potpuniji odgovor uslijedit će tek u idućoj etapi analize podataka, kada budu dostupni rezultati istovrsnih istraživanja u ostalim europskim gradovima, kao i rezultati idućih kvalitativnih faza ovog istraživanja.

Sociokulturni obrasci i individualne orijentacije mladih

Sociokulturni obrasci i tipovi strukturacije društava

Glavni sociokulturni obrasci ponašanja u velikoj mjeri odražavaju tipove strukturiranja društva: *segmentarni* i *fragmentarni* (Katunarić, 1988, 1997). Segmentacija, u durkheimovskom smislu, označava tendenciju društva ili (veće) skupine ka posvemašnjoj podjeli i zatvaranju. Segmenti su društva *per se*, u njima se, grubo rečeno, nalazi sve što je potrebno nekoj zajednici za samoreprodukciju. U takvim društvima veze unutar skupina mnogo su jače nego veze između (različitih) skupina, tj. slabi su mehanizmi vanjske integracije. Takva struktura svojstvena je tradicionalnim feudalnim ili seljačkim društvima. U modernim društvima prevladava visoka diferencijacija i međuzavisnost dijelova (pojedinaca, skupina, organizacija), mehanizmi međugrupne (socijetalne) integracije su jaki, pa su takva društva fragmentirana: nijedan dio ne može živjeti za sebe.

Unatoč modernizaciji i njezinim fragmentirajućim učincima, u mnogim dijelovima svijeta, ponajprije u sredinama gdje je modernizacija (u prozapadnom smislu) neuspješna, rađaju se protutendencije u smjeru segmentacije. One, doduše, imaju pretežno ideologijski karakter (religijski fundamentalizam, rasizam, nacional-šovinizam), budući da je globalizirani ekonomski sustav gotovo onemogućio autarkične oblike ekonomije kao jedini pouzdani temelj segmentacije u tradicionalnim društvima. Ipak, segmentacija hvata korijenje i u kvaziplemenskim zajednicama (zasnovanim na rodbinskim i kvazirodbinskim vezama), ili pak elite u takvim sredinama same aktivno proizvode uvjete za zatvaranje grupe ili zajednice (sekte, militantni pokreti s poluvojnom organizacijom). Napokon, kriza modernizacije u svjetskim razmjerima, čiji je učinak veliko pregrupiranje na bogatu manjinu (gornjih klasa i zemalja) i oceansku većinu siromašnih (slojeva i zemalja), pogoduje refeudalizaciji, odnosno segmentaciji društva.

Naravno, stvarni svijet društva nije čvrsto podijeljen na ta dva pola. Između njih postoji širok pojas društava s mješovitom strukturom. U takav tip društva spada i Hrvatska. Međutim, "sila teže" opadajuće modernizacije snažno vuče na drugi, segmentarni pol. (Usput rečeno, tolika popularnost Huntingtonova "sudara civilizacija" nije slučajna, njegova koncepcija zapravo sugerira krupnu segmentaciju globalnog društva i uspostavljanje granica između nekoliko svjetova ili "civilizacija", prema njemu, podjednako nesposobnih za otvorenost i poštivanje univerzalnih načela.)

Sociokulturni obrasci ponašanja segmentiranih društava počivaju na kolektivizmu, nepotizmu, solidarnosti, altruizmu, autoritarnosti i srodnim vrijednostima. Obrasci fragmentiranih društava počivaju na individualizmu, kompetitivnosti, instrumentalizmu i moralnoj hipokriziji (nepouzdanom univerzalizmu, odnosno spremnosti za prihvatanjem Drugih). U pojedinoj zemlji, ovisno i o stupnju njezine razvijenosti, segmentarni tip prevladava u ruralnim, a fragmentarni u gradskim sredinama.

Napokon, neke nacionalne kulture radije, usprkos modernizaciji, više ili manje uspješnoj, zadržavaju neke vrijednosti i ponašanja svojstvena segmentarnim društvima (npr. kolektivizam), čak i unutar zapadne hemisfere (usp. Hofstede, 1991). Međutim, rasizam, odnosno nacionalizam, i ksenofobija svojstveni su svim tipovima društva, kao predrasude i sklonost diskriminaciji, samo što se ne pojavljuju u istom ritmu (najviše ovisno o političkoj situaciji u manje razvijenim zemljama i privrednoj situaciji u najrazvijenijim zemljama) te nisu podjednako javno ili zakonski sankcionirane (neke države manje ili više otvoreno podržavaju predrasude i diskriminaciju, a druge to redovito službeno osuđuju i interveniraju radi suzbijanja njihova širenja - usp. Smith, 1988).

Društvene reprezentacije: središnje i periferno polje

Pojam *društvene reprezentacije* dolazi iz kognitivne socijalne psihologije, iz radova Sergeja Moscovicija i njegovih suradnika čiji su rezultati danas široko prihvaćeni i raspravljani (usp. Leiprecht, 1997). Pojam označuje skup "društvenih znanja", tj. uvjerenja, ideja i vrijednosti, koji teži slikovitu uobličavanju. To je projekcija nečeg što je krajnje složeno, kao što je svijet društva, na manje složeni, konkretniji i "likovniji" plan prikazivanja.

Budući da društvo i grupa nisu, međutim, skup jednakomislećih pojedinaca, takav koncept doživio je mnoge prerade u znaku pitanja: kako su moguće kolektivne predodžbe, kao izraz nametanja predodžaba jednog dijela društva ili grupe ostalima ili samo kao apstrakcija, tj. analitička fikcija?

Da bismo izbjegli nedoumice i objašnjenja o notornom sukobu između metodoloških individualista i kolektivista, a približili se svrsi istraživanja mladih u našoj i drugim europskim sredinama, uzet ćemo u obzir modificiranu verziju teorije društvene reprezentacije, čiji je autor Jean-Claude Abric (1995). Prema njemu, društvena reprezentacija nije jedinstvena, već ima dva polja - središnji i periferni. U središnjemu su smještene uvjerenja i stavovi ljudi koji su konzistentni, nepromjenljivi, otporni na iskustvenu provjeru (predrasude) te koji favoriziraju povijest Grupe (a ne pojedinaca). U perifernom polju, pak, nalaze se fleksibilniji i manje konzistentni stavovi, promjenljivi, prijemčivi za iskustvo, koji više uvažavaju povijest pojedinaca. Prvo polje reprezentacije, radi lakšeg razumijevanja, možemo slikovito nazvati "Don Quijote", a drugi "Sancho Panza".

Razložno je pretpostaviti da u tradicionalnim društvima (segmentarni tip) prevladava prvo polje reprezentacije, a u modernima drugo polje. U tradicionalnim sredinama stavovi se lakše "kolektiviziraju" i poprimaju krut i teško prilagodljiv oblik, pa je središnje polje mnogo veće od perifernoga (individualna odstupanja su rjeđa). Obrnuto je u moderniziranim sredinama. Tako je, uostalom, i sam Cervantes opisao sudar aristokratske tradicije i njezinih (premda fiktivnih) čvrstih uvjerenja i nepokolebljive časti, sa zdravim razumom na kojem počiva seljački svijet ali i novi, građanski mentalitet sveopće racionalizacije i kalkulacije.

Pretpostavljamo da su mlađi ljudi u pravilu skloniji svoje stavove iznositi izvan zadanih okvira, tj. središnje društvene reprezentacije, i da su skloniji nekonformizmu, barem u odnosu na matičnu kulturu (odraslih). U Hrvatskoj su takve tendencije u devedesetima došle do izražaja u fenomenu supkultura mladih (Lalić i Bulat, 1992). Međutim, valja imati na umu da supkulturni stilovi ipak obuhvaćaju manji dio mlade populacije, dok su stavovi i orijentacije ostalih i dalje empirijska zagonetka. Zbog toga se, nakon utvrđivanja pristupa analizi društvene strukture i analizi obrazaca društvenog mentaliteta, moramo pomaknuti još dalje od čvrstih oblika društvene strukture i mentaliteta, prema "perifernom polju", tj. razmotriti značenje ponašanja mladih na individualnoj razini.

Individualne orijentacije

Osobito nova istraživanja ponašanja mladih upozoravaju na nedostatnost strukturalnog i kulturalnog pristupa, kao determinističkih, te na potrebu uvažavanja mogućnosti slobode orijentiranja na individualnom planu (Marvakis, 1997). Nijedna individualna orijentacija nije posve zadana društvenim i kulturnim imperativima. Pojedinaac može birati, može se aktivno odnositi i orijentirati prema različitim "ponudama" iz okoline. Odijevanje je, na primjer, trivijalan način izražavanja individualnosti, ali pruža nepobitan dokaz o toj ljudskoj dispoziciji. Kako, međutim, "odijevamo" svoje stavove te niz drugih ponašanja u odnosu na društvenu okolinu? Dakle, kako se mladi orijentiraju u društvenom svijetu?

Ovaj prvi izvještaj o istraživanju mladih u Dubravi simbolično smo naslovili "crkvom" i "diskom", kao dvjema različitim ali ipak lokalno vezanima orijentacijskim točkama. Jedna je, uvjetno rečeno, tradicionalna, možda i segmentarna, a druga modernija i, također uvjetno rečeno, fragmentarna. U prvom slučaju mladi se orijentiraju prema zajednici svojih roditelja, osjećujući međugeneracijski jaz. U drugom slučaju orijentiraju se prema jednoj više kontingentnoj skupini, gdje su obveze labavije, kao i poznanstva, ponašanje slobodnije, te članstvo više fluktuiraju nego u prvom slučaju.

Ali, i to mogu biti površne pretpostavke. Kada smo prvi put u okviru pripreme ovog istraživanja (intervju s ekspertima) posjetili franjevačku crkvu i samostan u Dubravi, stekli smo dojam o vrlo modernom sastajalištu s polifunkcionalnim sadržajima (od mise i zajedničke molitve do otvorenih tribina namijenjenih mladima). U disko-klubove, međutim, nismo zalazili, ali pretpostavljamo da je tamo atmosfera ipak opuštenija, a katkada možda i s onu stranu onoga što se smatra društveno dozvoljenim ponašanjem.

Sve su to samo uvodne naznake kojima smo htjeli ocrtati važnost teme istraživanja mladih u Dubravi, naznake koje nadilaze empirijski domet istraživanja: vezanost mladih ispitanika za Dubravu, njihova percepcija socijalnih nejednakosti u lokalnoj zajednici, stavovi prema vlastitoj životnoj situaciji, prema procesima društvenog podvajanja na različitoj osnovi te njihova vlastita orijentacija ako ili kada se osjećaju zapostavljenima. Takav deskriptivan okvir u najvećoj je mjeri podudaran s onim koji su primijenili njemački kolege, suradnici u cjelokupnom istraživanju, na području Stuttgarta.

Uzorak, metoda prikupljanja i obrade podataka

Istraživanje je provedeno metodom ankete od 23. do 25. veljače 1998. godine, tijekom nastave, u školama Dubrave. Anketiranje je dio pilot-istraživanja pomoću kojeg će biti odabrani ispitanici za planirano kvalitativno istraživanje primjenom metoda dubinskog intervjua, filmskog snimanja i akcijskog istraživanja. Intervjui desetak ispitanika i filmsko snimanje bit će provedeni početkom ljeta 1998., a potom će intervjuirani ispitanici sudjelovati na susretu mladih iz četiriju odabranih europskih gradova (uz Zagreb - Dubravu to su još Stuttgart, Amsterdam i Riga) od 26. srpnja do 2. kolovoza u Sonnenbergu (Njemačka). Na susretu će mladi svake od zemalja predstaviti svoj dio grada, iznijeti svoja iskustva, probleme i planove te u međusobnoj raspravi uočiti zajedničke probleme mladih i načine njihova rješavanja bez obzira na grad iz kojeg dolaze, kao i one posebno vezane uz pojedini prostor.

Prigodni uzorak činilo je 200 ispitanika, od toga 100 učenika starih 15 godina (osmi razred osnovne škole) i 100 učenika osamnaestogodišnjaka (četvrti razred srednje škole). Uzorak je planiran tako da uzrastom osnovnoškolaca, koji školu pohađaju prema mjestu stanovanja, budu obuhvaćeni učenici koji žive na područjima sjeverne i južne Dubrave, kao i učenici stanovnici urbanog i ruralnog dijela Dubrave. Uzorak mlađeg uzrasta odabran je u tri od postojećih jedanaest osnovnih škola: jedan razred u O.Š. "Vjenceslav Novak" (30 učenika) na području sjeverne Dubrave, dva razreda u O.Š. "Čučerje" (49 učenika) u ruralnom dijelu - Čučerju te jedan razred O.Š. "Ivan Mažuranić" (21 učenik) u južnoj Dubravi. Uzorak srednjoškolske mladeži činili su učenici dvaju razreda XII. gimnazije (50 učenika) i dvaju razreda Poljoprivredne škole (50 učenika), obje smještene na području sjeverne Dubrave. Naime, četiri postojeće srednje škole nalaze se u školskoj zgradi na zajedničkoj adresi, a njihovi polaznici su učenici koji dolaze iz svih dijelova grada Zagreba.

Anketirani su 82 učenika (41% uzorka) i 118 učenica (59%). Prevaga ženskog spola u uzorku rezultat je uzorka anketiranih u dvije srednje škole. Preciznije, polaznici osnovnih škola u podjednakoj su mjeri dječaci (49%) i djevojčice (51%), dok je značajno veći broj učenica (67%) nego učenika (33%) u obje srednje škole.

Podaci su prikupljeni metodom vođene ankete. Vođenom anketom željelo se utjecati na pravilno ispunjavanje ankete i nestrpljivost ispitanika (s obzirom

na njihov uzrast) i tako postići maksimalnu iskoristivost ispunjenih upitnika. U upitniku su prevladavala pitanja zatvorenog tipa, predloženo je više skala procjena (i sudova), a svega je nekoliko pitanja bilo otvorenog tipa (v. *Upitnik za mlade u Dubravi* u prilogu). Struktura pitanja u upitniku vrlo je slična strukturi upitnika uz pomoć kojega je provedeno slično pilot-istraživanje u jednom dijelu grada Stuttgarta. Izvršena je odgova-rajuća prilagodba pitanja iz njemačkog upitnika specifičnostima načina života u našem društvu, ali tom prilagodbom nije umanjen stupanj komparativnosti do-bivenih rezultata anketiranja odabranih uzoraka u svakoj od zemalja.

Podaci dobiveni istraživanjem obrađeni su standardnim statističkim metodama, izvršeno je križanje nezavisnih varijabla, spola i dobi ispitanika, s pojedinom zavisnom varijablom. Izrađene su tablice kontingencije te je izračunat koeficijent kontingencije da bi se utvrdila statistička značajnost povezanosti među pojavama.

Nalazi istraživanja

Analizirat ćemo pitanja grupirana u prva četiri poglavlja upitnika, da bismo saznali kako ispitanici doživljavaju Dubravu (pitanja 1, 2 i 3 u upitniku), upoznali se s njihovom životnom situacijom (od 4. do 8. pitanja) i njihovim markerima društvenog podvajanja u Dubravi, ali i u društvu u cjelini (pitanja 9 i 10) te individualnim orijentacijama samih ispitanika u određenim situacijama (pitanja 11 i 12).

1. Vežanost uz Dubravu

Prvim se pitanjem htjelo saznati u kojoj se mjeri mladi osjećaju povezanima s dijelom grada u kojem stanuju ili, neki od njih, samo idu u školu?

Postoje razlike u osjećaju stupnja povezanosti djevojaka i mladića s Dubravom (tab. 1), kao i razlike u doživljaju stupnja povezanosti mlađih i starijih ispitanika (tab. 2). Tako djevojke osjećaju jaču povezanost s dijelom grada u kojem stanuju, idu u školu i provode slobodno vrijeme no što to osjećaju mladići ($p=0,012$). S obzirom na dob značajno se jače osjećaju

vezanim uz Dubravu petnaestogodišnji ispitanici. Razlog slabije povezanosti starijih je znatno manji broj srednjoškolaca koji stanuju na području Dubrave, nisu ovdje odrasli i uz ovaj ih dio grada veže jedino škola ($p=0,000$). Bilo bi za očekivati da se mlađi i stariji ispitanici razlikuju u učestalosti provođenja vremena u Dubravi, točnije da mlađi, s obzirom da svi stanuju u Dubravi, češće u njoj i provode vrijeme. Ipak, istraživanje nije pokazalo značajnu razliku u čestini boravka u Dubravi među mlađim i starijim učenicima, kao niti među djevojkama i mladićima. Otprilike tri četvrtine i mlađih i starijih, kao i djevojaka i mladića, odlučuje se za pozitivni dio skale, tj. za ocjenu boravka u Dubravi od “vrlo često” do “ponekad”.

Tablica 1: Osjećaj povezanosti djevojaka i mladića s Dubravom

Spol	Intenzitet vezanosti						
	Vrlo jako	Jako	Osrednje+	Osrednje-	Malo	Gotovo nimalo	Ukupno
	1	2	3	4	5	6	7
M	30	12	11	14	4	11	82
Ž	26	24	26	11	19	12	118
Ukupno	56	36	37	25	23	23	200

Tablica 2: Osjećaj povezanosti mlađih (petnaestogodišnjaka) i starijih (osamnaestogodišnjaka) s Dubravom

Dob	Intenzitet vezanosti						
	Vrlo jako	Jako	Osrednje+	Osrednje-	Malo	Gotovo nimalo	Ukupno
	1	2	3	4	5	6	7
15 g.	38	26	19	12	3	2	100
18 g.	18	10	18	13	20	21	100
Ukupno	56	36	37	25	23	23	200

2. Percepcija socijalnih razlika

Učenici i učenice ne razlikuju se u odgovoru na pitanje “Kolike su, prema tvome mišljenju, socijalne razlike među ljudima, stanovnicima Dubrave?” Većina, njih 128-ero ili 64%, socijalne razlike ocjenjuje od vrlo velikih (21%), velikih (14%) do osrednjih (njih 29%). U jednakom broju i istim ocjenama socijalne razlike procjenjuju ispitanici bez obzira na uzrast.

3. Životna situacija

Prvo u skupini pitanja kojima se željelo saznati više o životnoj situaciji ispitanika pitanje je o njihovu zadovoljstvu vlastitim životom. Rezultati su pokazali kako ne postoji razlika u doživljaju zadovoljstva između mladića i djevojaka, ali postoji razlika između skupine mlađih i starijih ispitanika (tab. 3). Iako se za pozitivan dio skale pri procjeni odlučilo više od tri četvrtine svih ispitanika, rezultati pokazuju niži stupanj zadovoljstva u starijih ispitanika. Preciznije, petnaestogodišnjaci su češće “u potpunosti” zadovoljni svojim životom (38% naspram 16% osamnaestogodišnjaka), a rjeđe “jedva” zadovoljni (15% : 29%) ($p=0,004$).

Tablica 3: Intenzitet zadovoljstva vlastitim životom mlađih i starijih ispitanika

Dob	Intenzitet zadovoljstva						
	U potpunosti	Zadovoljan	Osrednje+	Osrednje-	Nezadovoljan	Nimalo	Ukupno
	1	2	3	4	5	6	7
15 g.	38	27	15	13	3	4	100
18 g.	16	31	29	10	9	5	100
Ukupno	54	58	44	23	12	9	200

4. Slobodno vrijeme

Na pitanje "Gdje u Dubravi i koliko često provodiš svoje slobodno vrijeme?", ponuđeni su odgovori: u klubu ili nekom sastajalištu mladih, kod kuće, kod prijatelja, u kafiću ili disku, na otvorenom prostoru (na trgu, ulici), u nekom društvu ili udruzi. Ostavljena je i mogućnost da ispitanici sami dopišu odgovor. Mladi najčešće provode slobodno vrijeme kod kuće ("često" njih 99 ili gotovo 50% svih anketiranih) i kod prijatelja (26% "često", a 46% "katkada"), zatim podjednako u kafiću ili disku i na nekom od otvorenih prostora u Dubravi ("često" 27% i "katkada" 25% ispitanika). Ispitanici razmjerno rijetko odlaze u neka društva ili klubove - sastajališta mladih.

Razlika između mladića i djevojaka u mjestu gdje najčešće provode slobodno vrijeme ustanovljena je samo u učestalosti provođenja vremena na otvorenim prostorima u Dubravi. Tako djevojke rjeđe, kao mjesto na kojem će provesti slobodno vrijeme, odabiru ulicu ili neki trg, točnije prostor tržnice u Dubravi.

Sasvim je drukčiji izbor mjesta ako ispitanike promatramo u odnosu na njihovu dob. Mlađi ispitanici znatno više svoga slobodnog vremena provode u Dubravi nego oni stariji. S obzirom da svi učenici osnovnih škola u Dubravi i stanuju, a među srednjoškolskom mladeži ima razmjerno veći broj onih koji žive u drugim dijelovima grada Zagreba, takva je distribucija odgovora bila očekivana. Dakle, petnaestogodišnjaci daleko više svoga slobodnog vremena u odnosu na osamnaestogodišnjake provode kod kuće, u Dubravi ($p=0,000$). U jednakoj mjeri, mlađi ispitanici imaju više prijatelja koji stanuju u Dubravi i kod kojih provode slobodno vrijeme ($p=0,000$), češće se s prijateljima zabavljaju na otvorenim prostorima, češće slobodne aktivnosti upražnjavaju u nekom društvu ili udruzi koja se nalazi blizu njihove kuće ($p=0,000$). Srednjoškolci, pak, češće odlaze u kafiće ili disko-klubove ($p=0,000$).

Tablica 4: Gdje u Dubravi najčešće provode slobodno vrijeme mlađi i stariji ispitanici?

Mjesto	Dob		
	15 g.	18 g.	Ukupno
	1	2	3
Klub/sastajalište mladih	22	27	49
Kod kuće	89	50	139
Kod prijatelja	88	56	144
Kafić/disko	36	67	103
Otvoreni prostor (trg/ulica)	65	38	103
Neko društvo/udruga	39	22	61
Uzorak ukupno	100	100	200

5. Povezanost i osamljenost

Bez obzira na dob, učenici se osjećaju “vrlo jako” i “jako” povezani (njih 149 ili 75%) sa svojom obitelji. Interesantno je da osjećaj povezanosti u znatno manjoj mjeri doživljavaju djevojke ($p=0,020$). Tako “slabu” i “vrlo slabu” bliskost s obitelji osjeća čak 17 djevojaka, a samo jedan momak.

Osjećaj osamljenosti podjednak je u skupinama mlađih i starijih ispitanika, ali nije podjednak u djevojaka i mladića (tab. 5). Otprilike četvrtina svih ispitanika osjeća osamljenost različitoga intenziteta, a među njima puno su češće osamljene djevojke ($p=0,017$). Možda bi se osjećaj slabije povezanosti s obitelji i osjećaj osamljenosti djevojaka trebalo promatrati kao povezanu pojavu.

Tablica 5: Razlika u osjećaju osamljenosti između mladića i djevojaka

Spol	Učestalost osamljenosti						
	Vrlo često	Često	Ponekad+	Ponekad-	Rijetko	Nikada	Ukupno
	1	2	3	4	5	6	7
M	3	3	8	9	34	25	82
Ž	7	8	25	24	33	21	118
Ukupno	10	11	33	33	67	46	200

Doživljaj ispitanika da se nitko o njima ne brine razmjerno je rijedak i u tome se ne razlikuju s obzirom na spol ili dob. Potpunu nebrigu osjeća četvero anketiranih, a još jedanaestero se osjeća donekle zanemarenim od okoline.

6. Procesi podvajanja

Postavljena su dva pitanja u smislu društvenog podvajanja. Prvo, o zapostavljenosti ljudi u Dubravi zbog nekih pripadajućih im obilježja i drugo, osjećaju li se ispitanici osobno zapostavljeni i što je tome uzrok. Nabrojeno je osam obilježja koja ljude čine međusobno drukčijima, a ostavljena je i mogućnost nadopisivanja nekog drugog razloga po izboru.

Ispitanici su u cjelini najčešće (njih 65 ili 34% ukupno anketiranih) prepoznali nedovoljno poznavanje hrvatskog jezika kao razlog zapostavljenosti sugrađana koji žive u promatranom dijelu grada. U tome se ne razlikuju djevojke i mladići (tab. 6), kao ni skupina mlađih i starijih ispitanika. Među djevojkama je nešto veći broj onih koje ne mogu procijeniti kakvu ulogu u prihvaćanju ljudi međusobno igra dobro poznavanje jezika sredine u kojoj žive.

Slijedi, kao vrlo naglašeno obilježje zbog kojeg jedni zapostavljaju druge, razlika u vanjskom izgledu. Od ukupnog broja ispitanika njih 30% smatra vanjski izgled razlogom zapostavljanja pojedinaca ili skupina. Nije ustanovljena statistički značajna povezanost između varijable "vanjski izgled" i spola ili dobi anketiranih.

Tablica 6: Obilježja koja mladi prepoznaju kao razlog zapostavljanja ljudi u Dubravi

Obilježje	Spol		
	M	Ž	Ukupno
	1	2	3
Imovinsko stanje	18	31	49
Nacionalna pripadnost	20	28	48
Vjeroispovijed	17	19	36
Spol	12	22	34
Poznavanje hrvatskog jezika	32	33	65
Pripadanje nekoj važnoj skupini	22	22	44
Vanjski izgled	23	36	59
Starost	16	19	35
Uzorak ukupno	82	118	200

Mladi smatraju kako su imovinsko stanje osobe (49 ispitanika ili 25%) i njezina nacionalna pripadnost (48 anketiranih ili 24%) čest razlog zapostavljenosti ljudi iz njihove okoline. Lošije imovinsko stanje kao mogući razlog zapostavljanja pojedinaca prepoznaju u jednakoj mjeri djevojke i mladići, kao i skupine petnaestogodišnjaka i osamnaestogodišnjaka, dok pripadanje nekoj nacionalnoj skupini različito ocjenjuju učenici i učenice te mladi i stariji ispitanici. Djevojke znatno češće smatraju kako je pripadnost određenoj naciji razlog zapostavljanja neke osobe ($p=0,005$), a jednako tako to ocjenjuju i stariji ispitanici ($p=0,050$).

Ako bi se odgovorima ispitanika na pitanje o razlozima nečije zapostavljenosti u društvu dodijelili rangovi, na peto bi mjesto dospjelo "pripadanje nekoj važnoj skupini", pri čemu djevojke u velikoj mjeri ne mogu procijeniti važnost toga obilježja. Slijedi obilježje "vjeroispovijed" pojedinca kojeg u znatnoj mjeri prepoznaju kao uzrok zapostavljanja osoba mladi ispitanici ($p=0,001$).

Nečija starost ili pripadanje određenom spolu, prema mišljenju jednog dijela ispitanika, također je razlog zanemarivanja ponekih sugrađana (35 ili 18%, odnosno 34 anketirana učenika ili 17%) i o tome ne postoji razlika u pro-

cjenjivanju između djevojaka i mladića. Ipak, ova dva obilježja različito ocjenjuju mladi i stariji ispitanici. Petnaestogodišnjaci u većoj mjeri smatraju kako su spol ($p=0,014$) i starost ($p=0,016$) neke osobe razlog njezina zapostavljanja.

Tablica 7: Obilježja zbog kojih se mladi u Dubravi osjećaju zapostavljenima

Obilježje	Spol		
	M	Ž	Ukupno
	1	2	3
Imovinsko stanje	5	14	19
Nacionalna pripadnost	4	6	10
Vjeroispovijed	6	4	10
Bolest (invalidnost i sl.)	3	1	4
Spol	7	11	18
Poznavanje hrvatskog jezika	7	11	18
Nepripadanje nekoj važnoj skupini	7	11	18
Drukčiji pogled na život	16	31	47
Osjećaj sputanosti jer mora izbjegavati neka mjesta ili se ne smije navečer slobodno kretati	23	39	62
Uzorak ukupno	82	118	200

Sljedećim pitanjem (tab. 7) željelo se saznati osobni doživljaj zapostavljenosti anketiranih i, ako se tako osjećaju, što oni sami smatraju da je tome razlog. U prethodnom pitanju ponuđenim odgovorima dodana su obilježja: "bolest ili invalidnost", "drukčiji pogled na život" i "osjećaj sputanosti jer je potrebno izbjegavati neka mjesta ili se ne smije navečer slobodno kretati". Najčešći odgovor ispitanika, njih 62-oje ili 31%, bez razlike na spol ili dob, osjećaj je sputanosti jer moraju izbjegavati neka mjesta u Dubravi ili se ne smiju navečer slobodno kretati kuda žele. Vrlo rasprostranjen uzrok doživljaja osobne zapostavljenosti je drukčiji pogled na život mladih u odnosu na njihovu bližu okolinu (47 ispitanika ili 24%) i takav osjećaj iskazuju u značajno većem broju djevojke ($p=0,028$). Uz ova dva obilježja, u znatno se manjem broju kao razlog osobne zapostavljenosti ispitanika javljaju vlastito

imovinsko stanje (19 anketiranih ili 10%), zatim nepripadanje nekoj važnoj skupini, nedovoljno dobro poznavanje hrvatskog jezika te pripadnost određenom spolu. Sva navedena obilježja izabralo je po 18 ispitanika ili 9% uzorka. Nedovoljno dobro znanje hrvatskog jezika većinom naglašavaju mlađi ispitanici ($p=0,003$). Pripadnost određenom spolu kao razlog osobne zapostavljenosti podjednako doživljavaju djevojke i mladići, mlađi i stariji. Iako su u prethodnom pitanju nacionalnu i vjersku pripadnost prepoznali kao razloge zapostavljanja drugih na području Dubrave, svega se desetero učenika osjeća osobno zanemarenima zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti. To se jednostavno može objasniti činjenicom što su većinu uzorka činili Hrvati katolici. Naime, na pitanje o vjeroispovijedi, samo se pet ispitanika odredilo kao pripadnici nekatoličke vjere, a osam kao ateisti.

Četvero mlađih učenika osjeća se zanemarenima od drugih zbog bolesti ili invalidnosti.

7. Individualne orijentacije

Nakon upoznavanja s razlozima zbog kojih se ispitanici ponekad osjećaju zapostavljenima, postavljena su pitanja o načinu reakcije na osobno zapostavljanje ili zapostavljanje drugih, odnosno orijentiranja u tom slučaju. Ponuđeni su odgovori "povlačim se", "osobno se tome suprotstavljam" i "tražim potporu (pomoć) od drugih", te skala intenziteta slaganja s pojedinim odgovorom. Malen broj, svega 27 ispitanika (14%) odgovara da se povlači u situacijama kada doživljava vlastitu ili zapostavljenost nekoga iz svoje okoline. Svi ostali opredjeljuju se za neki oblik reakcije, od vrlo blage do naglašene (110 ispitanika ili 55% uzorka). Još veći broj anketiranih potvrdio je jedan od tri pozitivna stupnja slaganja s tvrdnjom "osobno se suprotstavljam" nekom obliku zapostavljanja (132 ili 66%). Pri tom suprotstavljanju doživljenoj nepravdi njih otprilike tri četvrtine, bez obzira na spol ili dob, traže potporu ili pomoć od drugih osoba. Tko su te druge osobe od kojih mladi najčešće traže pomoć i potporu? Češće no od članova svojih obitelji (131 učenik, gotovo 66%) oni pomoć traže od prijatelja (159-ero ili 80% anketiranih). Prijatelji su znatno češće izvorom potpore djevojkama nego mladićima ($p=0,001$). Za 10% mladih, osoba od povjerenja je svećenik, a nešto rjeđe (za njih 8%) nastavnik. Svega četvero ispitanika potporu je potražilo od socijalnog radnika.

Tablica 8: *Od koga mladi Dubrave najčešće traže pomoć i potporu?*

Osobe	Spol		
	M	Ž	Ukupno
	1	2	3
Obitelj	55	76	131
Prijatelji	56	103	159
Nastavnik	9	7	16
Socijalni radnik	2	2	4
Svećenik	6	14	20
Uzorak ukupno	82	118	200

Zaključci

Rezimirajući nalaze o sedam tema u upitniku za mlade, tj. učenike, u Dubravi, možemo zaključiti sljedeće:

- (1) Ispitanici pretežno izražavaju vezanost uz Dubravu, kao lokalni identitet, i to više ženski i mlađi ispitanici nego muški i stariji ispitanici.
- (2) Bez obzira na dob i spol, ispitanici doživljavaju socijalne razlike u svojoj sredini velikima.
- (3) Većina je, međutim, zadovoljna svojom životnom situacijom, s tim što su zadovoljniji stariji nego mlađi učenici.
- (4) Slobodno vrijeme kod kuće više provode mlađi, a izvan kuće, u disku i kafiću, stariji. Također, od mjesta izvan kuće ispitanici više borave kod prijatelja i u disku/kafiću nego na trgu/ulici i klubovima/sastajalištima mladih (gdje pripada i odlično uređen prostor unutar kompleksa franjevačke crkve i samostana u Dubravi).
- (5) Učenici se osjećaju jako povezanima sa svojom obitelji (roditeljima), premda djevojke osjećaju manju vezanost, odnosno veću osamljenost, nego mladići.
- (6) Među obilježjima društvenog podvajanja, odnosno prepoznavanja, ispitanici na prvo mjesto stavljaju jezik. Međutim, ne radi se o nacionalnom jeziku u

užem smislu, nego stupnju poznavanja ili načinu uporabe hrvatskog jezika u svrhu izvjesnoga unutarnacionalnog razlučivanja. Prepoznavanje "nas" i "njih" ovdje se odnosi na Janjevce, hercegovačke Hrvate i "autohtone" Zagrepčane, kao i na Albance, Rome i druge. Sljedeća obilježja po važnosti su "vanjski izgled" osobe, imovinsko stanje i, tek na kraju, nacionalna pripadnost. Međutim, doživljaj osobne zapostavljenosti najveći broj ispitanika ne dovodi u vezu s gore iznesenim razlozima, nego s osjećajem nesigurnosti na nekim mjestima u Dubravi kao i doživljajem da je opasno kretati se Dubravom u večernjim satima.

(7) Naposljetku, što se tiče individualnih orijentacija, među mladima prevladava aktivna reakcija na situaciju zapostavljanja. Oni su spremni djelovati i samostalno i kooperativno. U potonjem slučaju najviše se oslanjaju na pomoć prijatelja i obitelji.

Uzorak anketiranih, naravno, ne dopušta uopćavanja ni na metodološkoj razini (populacija mladih u Dubravi) niti na razini teorijske interpretacije (obilježja društvene sredine, reprezentiranja društvene stvarnosti i individualnih strategija ponašanja). Iduća faza komparativne analize (s uzorcima mladih iz drugih europskih gradskih sredina), kao i faze kvalitativnih istraživanja (intervjui, filmska snimanja i akcijsko istraživanje tijekom zajedničkih europskih susreta), bit će poticajnije u smislu empirijskog uopćavanja i donošenja pouzdanih teorijskih zaključaka.

Ipak, iznijet ćemo neke preliminarne zaključke o onome što nam se čini indikativnim u ovom slučaju. Što karakteristike stavova *dotične anketirane skupine* učenika znače u odnosu na teorijski pretpostavljene dimenzije: tip društvene strukture, polja reprezentiranja društvene stvarnosti i, napokon, stupanj emancipacije individualnih orijentacija mladih u odnosu na društveno očekivana ponašanja (konformizam)?

Prvo, tragovi karakteristika segmentarne strukture društva manifestiraju se u nekoliko tema, premda u različitim omjerima. To se odnosi na lokalnu vezanost, percepciju prevelikih socijalnih razlika (svojevremenu kolektivističkim vrijednosnim orijentacijama, gdje se opća socijalna jednakost više cijeni od nejednakosti), vezanost uz obitelj te percepciju jezične zajednice (ne nužno nacionalne!) kao "primordijalne", odnosno najvažnije, na društvenom planu.

Međutim, taj dojam remete druga obilježja koja su po smislu izdanak determinizma modernije, urbane, fragmentarne strukture. To se prije svega od-

nosi na osjećaj osamljenosti i to, što je paradoksalno, samo u tradicionalnoj patrijarhalnoj sredini (očito je ona ovdje narušena) - među djevojkama. Nadalje, stariji učenici u slobodno vrijeme manje su skloni druženju tipa uličnih "gangova" a više prijateljevanju na individualnoj osnovi (u kući prijatelja), kao i "centrifugalnom" prostoru diska ili kafića, nego klupskom organiziranju sa čvršćim institucionalnim okvirom (škola, društvena ustanova za mlade, crkva). Zatim, doživljaj opasnosti spram nekih mjesta ili večernjih sati u Dubravi proturječi prepoznavanju Dubrave kao pouzdane lokalne zajednice i kolektivnog identiteta.

Drugo, što se tiče društvenih reprezentacija ispitanika, u ovom dijelu upitnika jedino je relevantna tema koja se odnosi na obilježja zbog kojih se mladi osjećaju zapostavljenima. Odmah nakon spomenutog osjećaja nesigurnosti kretanja Dubravom po učestalosti slijedi "drukčiji pogled na život". Je li to trag formiranja perifernog polja društvene reprezentacije, nekog nekonformizma ili težnje k supkulturnom oblikovanju vlastita identiteta? Ta se indicija čini nesumnjivom utoliko što su obilježja kao "nacionalnost", "vjeroispovijed", a osobito "spol", daleko *manje važna* za naše mlade ispitanike. Ona su, po svoj prilici, razmjerno važnija za način na koji odrasli reprezentiraju društvo kao svijet razlika i podjela. Naravno, na ovoj razini analize ne možemo znati radi li se doista o mladoj generaciji modernog mentaliteta ili o nečemu drugom, npr. psihodinamskim karakteristikama (veća otvorenost / prema neizvjesnosti ili sklonost socijalnom učenju/ u toj dobi), nedovršenom procesu socijalizacije (koji redovito, osim u rijetkim vremenima mladenačkog bunta, završava preuzimanjem središnjeg polja društvene reprezentacije, dakle čvrstih i zatvorenih uvjerenja odraslih) itd.

I treće, teško je prosuditi u kojoj mjeri su reakcije mladih, odnosno njihove individualne orijentacije u odnosu na situaciju društvenog zapostavljanja slične ili različite u odnosu na orijentacije odraslih. Čini nam se da to pitanje u upitniku (koje su oblikovali njemački kolege istraživači) nije dovoljno jasno artikulirano i razrađeno. Ne možemo znati ispoljava li naraštaj roditelja, učitelja i drugih odraslih slične orijentacije, odnosno omjer individualnih i kooperativnih strategija djelovanja. Što se tiče mladih, jedna indicija prevladava: pri orijentiranju imaju malo povjerenja u institucije (koje personificira nastavnik, socijalni radnik i svećenik), a mnogo veće u "društveni kapital" (solidarnost) svoje sredine, tj. prijatelje i obitelj. Takva je orijentacija tipičnija za tradicionalno nego moderno društvo. Prvo karakterizira oslonac na

birokratske ustanove i bezličnu pravnu proceduru, a drugo na solidarnost bližnjih. Ali, ponovo naglašavamo, tako postavljeno i jedino pitanje u upitniku o individualnim reakcijama na kriznu situaciju nedovoljno je za opis individualnih orijentacija mladih.

Prema tome, društveni kontekst, mentalitet i (jedva naslućene) individualne orijentacije mladih - u slučaju naše skupine ispitanika - imaju mješovite karakteristike: segmentarnog i fragmentarnog, tradicionalnog i modernog društva, katkada krutih i socijalno kategorizirajućih a katkada fleksibilnih i individualno prilagodljivih predodžaba o motivima društvenog podvajanja. Napokon, mladi se radije oslanjaju na tradicionalne oblike društvene solidarnosti nego na potporu birokratskih ustanova. Pretpostavljamo - doduše, na temelju vlastitoga životnog i istraživački neposredovanog iskustva - da jednake orijentacije ima i stariji naraštaj. Za pretpostaviti je da se radi o karakteristikama ponašanja društvene sredine u prijelazu, u kojoj mladi, barem u ovom slučaju, ipak brže zalaze u moderniji, fragmentirani svijet društva, sudeći prema njihovim stavovima. Ali, njihove individualne orijentacije ostaju još uvijek nepoznanicom koja je nedostupna anketnoj metodi ispitivanja ponašanja, ali ipak dostupna intervjuima, filmskom snimanju te sudjelujućem promatranju s komponentama akcijskog istraživanja (poticanje otvorenosti i tolerancije prema drugima).

PRILOG

**Institut za migracije i narodnosti u Zagrebu i
Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu**

UPITNIK ZA MLADE U DUBRAVI

Ovo je istraživanje o mladeži Dubrave, a dobiveni rezultati bit će korišteni isključivo u znanstvene svrhe. Anketiranje je anonimno.

Broj upitnika: _____ Anketar: _____ Datum _____
Škola: _____ Razred _____

I. O Dubravi

1. U kojoj se mjeri osjećaš povezan s Dubravom? (Zaokruži jedan broj.)

vrlo jako 1 2 3 4 5 6 gotovo nimalo

2. Koliko često boraviš (provodiš vrijeme) u Dubravi? (Zaokruži jedan broj.)

vrlo često 1 2 3 4 5 6 vrlo rijetko

3. Kolike su, prema tvome mišljenju, socijalne razlike među ljudima, stanovnicima Dubrave? (Zaokruži jedan broj.)

vrlo velike 1 2 3 4 5 6 vrlo male

II. Životna situacija

4. Koliko si zadovoljan/zadovoljna svojim sadašnjim životom? (Zaokruži jedan broj.)

u potpunosti 1 2 3 4 5 6 nimalo

5. Gdje i koliko provodiš svoje slobodno vrijeme u Dubravi? (Zaokruži jedan od brojeva za svaki odgovor.)

	Često(1)	Katkada(2)	Vrlo rijetko(3)	Nikada(4)
Klub/sastajalište mladih	(1)	(2)	(3)	(4)
Kod kuće	(1)	(2)	(3)	(4)
Kod prijatelja	(1)	(2)	(3)	(4)
Kafić, disko ili slično	(1)	(2)	(3)	(4)
Otvoreni prostor (trg, ulica)	(1)	(2)	(3)	(4)
Neko društvo ili udruga	(1)	(2)	(3)	(4)
Negdje drugdje, gdje?	(1)	(2)	(3)	(4)

6. Koliko se osjećaš povezanim sa svojom obitelji? (Zaokruži jedan broj.)

vrlo jako 1 2 3 4 5 6 vrlo slabo

7. Često se osjećam osamljenim. (Zaokruži jedan broj.)

vrlo često je tako 1 2 3 4 5 6 nikada se tako ne osjećam

8. Nitko se o meni ne brine. (Zaokruži jedan broj.)

u potpunosti je tako 1 2 3 4 5 6 nimalo se tako ne osjećam

III. Proces i podvajanja

9. Smatraš li da su u Dubravi ljudi zapostavljeni prema nekim niže navedenim obilježjima? (Zaokruži jedan od brojeva za svaki odgovor.)

	Da (1)	Ne (2)	Ne mogu ocijeniti (3)
Imovinsko stanje	(1)	(2)	(3)
Nacionalna pripadnost	(1)	(2)	(3)
Vjeroispovijed	(1)	(2)	(3)
Spol	(1)	(2)	(3)
Poznavanje hrvatskog jezika	(1)	(2)	(3)
Pripadanje nekoj važnoj skupini	(1)	(2)	(3)
Vanjski izgled	(1)	(2)	(3)
Starost	(1)	(2)	(3)
Nešto drugo, što?	(1)	(2)	(3)

10. Osjećaš li se ti osobno zapostavljenim prema sljedećim obilježjima? (Zaokruži jedan od brojeva za svaki odgovor.)

	Da (1)	Ne (2)	Ne mogu ocijeniti (3)
Imovinsko stanje	(1)	(2)	(3)
Nacionalna pripadnost	(1)	(2)	(3)
Vjeroispovijed	(1)	(2)	(3)
Bolest (invalidnost i sl.)	(1)	(2)	(3)
Spol	(1)	(2)	(3)
Poznavanje jezika	(1)	(2)	(3)
Nepripadanje nekoj važnoj skupini	(1)	(2)	(3)
Drukčiji pogled na život	(1)	(2)	(3)

Osjećam se sputanim jer moram izbjegavati neka mjesta ili se ne smijem navečer slobodno kretati	(1)	(2)	(3)
Nešto drugo, što?	(1)	(2)	(3)

IV. Strategija djelovanja

11. Gotovo se svaki čovjek osjeća u nečemu ili nekada zapostavljenim (zanemarenim) od drugih. Kada vidiš takav slučaj, kako ti reagiraš? (Zaokruži jedan broj uz svaki odgovor.)

A. Povlačim se

posve je tako   1   2   3   4   5   6   nimalo nije tako

B. Osobno se tome suprotstavim

posve je tako   1   2   3   4   5   6   nimalo nije tako

C. Tražim potporu (pomoć) od drugih

posve je tako   1   2   3   4   5   6   nimalo nije tako

12. Ako si na prethodno pitanje odgovorio sa C (tražim potporu od drugih), gdje najčešće tražiš potporu? (Odgovori na svako pitanje.)

- u svojoj obitelji	da (1)	ne (2)
- među prijateljima	da (1)	ne (2)
- kod nastavnika	da (1)	ne (2)
- kod socijalnog radnika	da (1)	ne (2)
- kod svećenika	da (1)	ne (2)
- drugdje (na pr. kod policije)	da (1)	ne (2)

V. Odnosi među različitim skupinama

- 13. U Dubravi (kao i u drugim dijelovima Zagreba) žive ljudi različitog socijalnoga, kulturnog i drugog porijekla. Kako ocjenjuješ međusobne odnose tamo gdje živiš? (Zaokruži samo jedan odgovor.)**

Živimo dobro zajedno	(1)
Uglavnom se može izići na kraj	(2)
Gotovo nema međusobnih dodira i odnosa	(3)
S nekim pripadnicima drugih skupina imam problema	(4)
Čini mi se da je zajednički život teško podnošljiv	(5)

- 14. Smatraš li da su neke od tih skupina ljudi posebno problematične?**

Da (1), nabroji koje: _____
_____

Ne (2)

- 15. Jesi li u Dubravi vidio/vidjela tučnjavu među pojedinim skupinama mladih? (Zaokruži samo jedan odgovor.)**

Da, osobno sam sudjelovao, sudjelovala	(1)
Da, kao promatrač	(2)
Da, samo sam o tome čuo/čula	(3)
Ne	(4)

- 16. Što misliš da je u tim obračunima najglavnije? Što ih uzrokuje? (Zaokruži samo jedan odgovor.)**

Pripadnost nekoj skupini mladih ("škvadri")	(1)
Novac, vrijedni predmeti	(2)
Alkohol, droga	(3)
Provokativno ponašanje	(4)
Stare razmirice	(5)
Različita nacionalna pripadnost	(6)
Ne znam	(7)
Nešto drugo, što?	(8)

**22. Zbog čega posjećuješ savjetovalište za mlade?
(Zaokruži odgovor uz svako pitanje.)**

	Da (1)	Ne (2)
Zbog socijalne ili materijalne pomoći	(1)	(2)
Dobivanje savjeta	(1)	(2)
Susreti s ljudima koji imaju slične probleme	(1)	(2)
Sviđa mi se ono što ustanova nudi	(1)	(2)
Zbog toga što u Dubravi nema drugih mogućnosti rada s mladima	(1)	(2)

VII. Želje i perspektive

23. Podupireš li jednakost između muškaraca i žena? (Zaokruži jedan broj.)

posve podupirem   1   2   3   4   5   6   uopće ne podupirem

24. Ubuduće bih želio/ željela imati više dodira s mladima drugih nacionalnosti. (Zaokruži jedan broj.)

posve se slažem   1   2   3   4   5   6   uopće se ne slažem

25. Vidim malo šansi da ubuduće nađem posao. (Zaokruži jedan broj.)

posve se slažem   1   2   3   4   5   6   uopće se ne slažem

26. Za sebe ne vidim nikakvu perspektivu u Hrvatskoj. (Zaokruži jedan broj.)

posve se slažem   1   2   3   4   5   6   uopće se ne slažem

27. Kako vidiš budućnost društva? (Zaokruži samo jedan odgovor.)

- Ujedinjeni svijet i Europa bez granica (1)
- Hrvatska u kojoj žive pripadnici raznih nacionalnosti (2)
- Hrvatska samo za Hrvate (3)
- Ljudima će jedino biti važno mjesto u kojem žive (4)
- Nijedna od spomenutih mogućnosti (5)

37. Koju školsku spremu ima tvoj otac?

- NSS (1)
- SSS (2)
- VŠS i VSS (3)

38. Je li otac zaposlen?

- da (1)
- ne (2)

39. Ako tvoja majka sada živi u Dubravi, odakle i kada se u Dubravu doselila?

Doselila se iz _____ godine _____

40. Koju školsku spremu ima tvoja majka?

- NSS (1)
- SSS (2)
- VŠS i VSS (3)

41. Je li majka zaposlena?

- da (1)
- ne (2)

42. Sada stanuješ u: (Zaokruži samo jedan broj uz odgovor.)

- Vlastitoj kući (1)
- Iznajmljenoj kući (2)
- Vlastitom stanu (3)
- Kao podstanar (4)
- Iznajmljenom stanu (5)
- Privremenom (nužnom) smještaju (6)
- Kod rođaka (7)
- Drugdje, gdje? (8) _____

43. Kada bi se tebe pitalo, što bi od niže navedenih sadržaja najprije izgradio u Dubravi? (Zaokruži broj uz svaki ponudeni odgovor.)

	vrlo važno	važno	osrednje	nevažno	potpuno nevažno
Zelene površine	1	2	3	4	5
Igrališta	1	2	3	4	5
Prometnu mrežu	1	2	3	4	5
Disko-klubove	1	2	3	4	5
Kafiće i restorane	1	2	3	4	5
Uslužne i obrtničke radnje	1	2	3	4	5
Crkvu	1	2	3	4	5
Poštu	1	2	3	4	5
Banku	1	2	3	4	5

ZAHVALJUJEMO TI SE NA SURADNJI !

LITERATURA

ABRIC, J. C. (1995). "L' organisation interne des representations sociales", u: C. Guimelli (ur.). *Structures et transformations des representations sociales*. Lausanne: Delachaux et Niestle.

ANDERSEN, M. L. i P. H. COLLINS (1992). *Race, Class, and Gender*. Belmont, Ca.: Wadsworth.

BRAUDEL, F. (1992). *Igra razmjene*. Zagreb: August Cesarec.

HOFSTEDE, G. (1991). *Cultures and Organizations*. London: McGraw-Hill International.

KATUNARIĆ, V. (1988). *Dioba društva*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.

KATUNARIĆ, V. (1996). "Tri lica kulture", *Društvena istraživanja*, Zagreb, god. 6, br. 5-6, str. 831-858.

KATUNARIĆ, V. (1997). "Social Structures and Ideologies of Fragmentation and Segmentation", u: M. Švob, J. Held i V. Katunarić (ur.). *Jugend zwischen Ausgrenzung und Integration*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, str. 15-22.

KRECKEL, R. (1992). *Politische Soziologie der sozialen Ungleichheit*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.

LALIĆ, D. i N. BULAT (1992). "Rat i mladi: Prema novoj generacijskoj kulturi", u: *Sociologija i rat*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, str. 83-91.

LEIPRECHT, R. (1997). "Von sozialer Repräsentation bis subjektiver Möglichkeitsraum", u: M. Švob, J. Held i V. Katunarić (ur.). *Jugend zwischen Ausgrenzung und Integration*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, str. 41-66.

MARVAKIS, A. (1997). "Orientierung im Handlungskontext", u: M. Švob, J. Held i V. Katunarić (ur.). *Jugend zwischen Ausgrenzung und Integration*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, str. 67-74.

MINC, A. (1983). *Velika iluzija*. Beograd: Radionica SIC.

Vjeran Katunarić, Sonja Podgorelec, Melita Švob

THE CHURCH AND THE DISCO: THE SOCIO-CULTURAL CONTEXT AND THE ORIENTATION OF YOUTH IN ZAGREB'S DUBRAVA

SUMMARY

The work presents a conceptual-theoretic framework for research on individual orientations among youth, a framework in which the results of the international project "Internationales Lernen" on youth in five European countries will be interpreted. The authors analyse the existing socio-cultural patterns of behaviour, which to a great degree reflect types of structuring in society – segmental in tradition societies and fragmentary in modern ones. The following part of the text presents part of the results of a questionnaire survey on the attitudes of youth conducted on a sample of 200 respondents in the final grades of elementary and secondary schools in Dubrava. Although the sample of respondents does not permit generalisation either on the methodological level (the youth population in Dubrava), or on the level of theoretical interpretation (traits of social groups, representing social realities and individual strategies of behaviour), the authors notice traces of characteristics of the segmental structures of society in the attitudes of youth towards their local ties, the perception of too large social differences, ties to the family and perception of language communities, not necessarily national, as being the most important on the social level. Some other traces are recognised as being the result of a more modern, urban and fragmentary structure. This concerns, above all, the feeling of loneliness, the tendency of older respondents to make and keep friendships on an individual basis, association in areas without a fixed institutional framework (in cafés or disco clubs), and also experience of danger in regard to some places during the evening hours in the area of their local community – Dubrava. The social context, mentality and (barely indicated)

the individual orientations of respondents in this study have mixed characteristics of segmentary and fragmentary, traditional and modern society, with reliance on traditional forms of social solidarity more often than on the support of bureaucratic institutions.

KEY WORDS: youth, social representation, individual orientations, Dubrava (Zagreb)